

بررسی پتانسیل کار آفرینی گردشگری در جامعه عشایری ایران

دکتر زینب کرکه آبادی^۱ - حمید مستخدمین حسینی^۲

چکیده

با توجه به مشکلات عدیده جامعه عشایری ایران که کل نظام جامعه شهری و روستایی را تحت الشعاع خویش قرار داده است، ضرورت به کارگیری آلترونیوهای جدید جهت نظم بخشیدن آن اهمیت می‌یابد. خاموش شدن فرهنگ جامعه عشایری ایران با آن سابقه طولانی و آداب و رسوم‌های گران سنگ آن با توجه به تحولات پیش آمده غیر قابل جبران می‌باشد. اگر به یک معنا کارآفرینی را استفاده بهینه از فرصت‌های ایجاد شده و ایجاد کرده بنامیم ضرورت استفاده از فرصت‌های جدید کسب و کار در کلیشه گردشگری عشایری در ایران بسیار پررنگ تر خواهد شد که دارای کارکرد مثبت بسیاریست. با استفاده از این مقوله می‌توانیم با ایجاد بسترهای نرم افزاری و سخت افزاری مناسب در محیط‌های عشایری بدون درگیر کردن حریم شخصی عشایر در ۳ سطح بررسی کنیم.

سطح خرد (محلی): با توجه به اسکان عشایرو آمار بالای بیکاری، ایجاد فرصت‌های جدید کسب و کار و اشتغالزایی جوانان. عرضه مستقیم تولیدات عشایر. سطح میانی (کشور): می‌تواند محملی بسیار مناسب در داخل کشور برای تقویت وحدت ملی و رواج گردشگری داخلی باشد.

سطح کلان (جهانی): از آنجا که انسان‌های امروزی عصر پست مدرنیسم خسته از هیاهوی ماشین‌ها و روابط خشک مادی به دنبال منظری شکیل و سبز برای تجدید قوا و ترمیم زخم‌های احساس خویش می‌گردند و کشور ایران یکی از معدود کشورهای دارای چنین نظام عشایری است با این راهکار هم می‌توان فرهنگ غنی ایران را به جهانیان عرضه و هم ارز را وارد کشور کرده و به اشتغالزایی کمک موثر نمود.

کلمات کلیدی

گردشگری - عشایر - برنامه ریزی توریستی - اشتغال - کارآفرینی

۱- دکتری تخصصی جغرافیا و برنامه ریزی شهری، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد استان سمنان

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری - دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان. کارشناس خبره اشتغال اداره کل کار و امور اجتماعی سمنان

مقدمه

امروزه صنعت گردشگری دارای کارکردی با ابعادی فراگیر در تمامی حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی می‌باشد و بستر بسیار مناسبی است که هر کشوری با توجه به ظرفیت و توانایی خویش بهره‌ای از آن می‌گیرد. کشور ایران با توجه به مسائل اقلیمی و تاریخی پتانسیل بسیار زیادی در این امر مهم دارا می‌باشد و باید که از تمامی سازوکارهای مناسب جهت بهره برداری از این مقوله بسیار مهم استفاده شود یکی از آن مقوله‌ها که جای مانور بسیاری دارد توریسم عشایری است. با توجه به مشکلات به وجود آمده در جامعه عشایری از قبیل مشکل مراتع، دام‌ها و ... ضروریست راهکار مناسبی جهت ایجاد اشتغال و توسعه پایدار در این مناطق صورت پذیرد که با ایجاد توریسم عشایری می‌توان بسیاری از مشکلات جامعه عشایری و حتی روستایی و شهری را بهبود بخشید و از ایجاد بحران در شهرها جلوگیری به عمل آورد. رابطه کارآفرینی در گردشگری و توسعه پایدار منطقه‌ای می‌تواند از طریق توجه و بررسی این که آیا کارآفرینی این پتانسیل را دارد تا اثر مثبتی بر جنبه‌های مختلف اقتصادی فرهنگی و محیطی جامعه داشته باشد مشخص می‌شود. توسعه کارآفرینی در گردشگری در مقیاس کوچک می‌تواند در توسعه پایدار منطقه‌ای از طریق تقویت هویت فرهنگ محلی و تنوع بخشی به فعالیت‌های گردشگری روستایی حفظ روستائیان در منطقه و همچنین کاهش فشارهای محیطی به دلیل کوچک بودن بنگاه‌های اقتصادی گردشگری روستایی نقش داشته باشد بر طبق مسئولیت‌های اجتماعی مشارکتی (CSR)^۱ بنگاه‌های اقتصادی در حوزه گردشگری نقش مهمی در ترویج مشارکت‌های مسوولانه در برابر مسائل محیطی و اجتماعی دارند. (ایمنی قشلاق . ۸۸ ص ۱۰۳)

با توجه به اهمیت صنعت گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان و سرمایه‌گذاری‌های کلان در این خصوص در کشور ما متأسفانه اعتبارات حوزه گردشگری نسبت به سال‌های قبل کاهش چشمگیری پیدا کرده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد از حیث توزیع اعتبارات هزینه‌ای بین سه حوزه اصلی میراث فرهنگی، گردشگری و

صنایع دستی در سال ۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۷ تغییراتی ایجاد شده است که این تغییرات به زبان میراث فرهنگی و گردشگری و به سود صنایع دستی و امور مشترک بین سه حوزه (مانند تولید آمار، پژوهش، آموزش، بازنشستگی و غیره) بوده است به طوری که سهم بخش میراث فرهنگی و گردشگری از اعتبارات هزینه‌ای به ترتیب از ۳۹ و ۳۵ درصد سال ۱۳۸۷ به ۳۵ و ۳۴ درصد در سال ۸۸ کاهش یافته است و سهم بخش صنایع دستی و حوزه مشترک به ترتیب از ۸ و ۱۸ درصد به ۱۰ و ۲۱ درصد افزایش یافته است.

(امیریان . ۱۳۸۸ ص ۳۳)

از مهمترین مشکلات برنامه ریزی در کشورهای جهان سوم، برنامه ریزی جزیره‌ای و نداشتن یک برنامه ریزی سیستمی می‌باشد. امروزه برای حل بحران‌های موجود شهری از قبیل بیکاری، مسکن و ... نمی‌توان حوزه‌های نفوذ شهر را نادیده گرفت و در برنامه ریزی سهم مشخصی به روستاها و شهرهای اطراف نداد. هرچقدر که برای حل بیکاری شهرها برنامه ریزی کنیم اما در خصوص مشکلات ساختاری جامعه روستایی و عشایری چشمان را ببندیم مطمئناً در کار خویش موفق نخواهیم شد. بدون حل بحران‌های به وجود آمده در جامعه عشایری مناطق جغرافیایی عشایری نظیر استانهای کهگیلویه و بویر احمد و یا استان کردستان و ... نمی‌توانیم مشکلاتی نظیر بیکاری را در جامعه کل کنیم و باید که سازوکارهایی مناسب با محیط ، اقلیم و فرهنگ آن جامعه یافته و با برنامه ریزی مدون و سیستمی آن را تقویت کنیم و یکی از سازوکارهای ایجاد اشتغال در جهت توسعه پایدار جامعه عشایری توریسم عشایری می‌باشد با شناخت پتانسیل‌های هر منطقه عشایری می‌توان آن را از حالت بالقوه به حالت بالفعل درآورد و موجب اشتغالزایی بسیاری در بین جوانان عشایر شد و از مهاجرت‌های آنان که پیامدهای منفی بسیاری در بردارد به شهرهای اطراف جلوگیری نمود.

یکی از عمده ترین دلایل افزایش شهرنشینی در کشور، تبدیل شدن روستاها به شهر و پیدایش شهرهای جدید است به گونه‌ای که طی دهه گذشته تعداد شهرهای کشور از ۶۱۲ نقطه به ۱۰۱۲ نقطه افزایش یافته است. علاوه بر این تمرکز سرمایه در شهرهای بزرگ گسترش فعالیت‌های خدماتی

یکی از دلایل افزایش شهرنشینی در کشور، تبدیل شدن روستاها به شهر و پیدایش شهرهای جدید است به گونه‌ای که طی دهه گذشته تعداد شهرهای کشور از ۶۱۲ نقطه به ۱۰۱۲ نقطه افزایش یافته است.

کار و جامعه

۱- CSR یک مفهوم جدید است که هنوز تعریف واحدی که در سطح جهانی مورد قبول باشد برای آن ارائه نشده است. می‌توان گفت CSR در یک تعریف عامی‌تری است که بنگاه‌ها به وسیله آن رویکردهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را با ارزش‌ها، فرهنگ، استراتژی‌ها، ساختار تصمیم‌گیری و شیوه‌های عملیاتی خود به شکلی شفاف و قابل‌حسابرسی یکپارچه می‌کنند و در نتیجه فرآیندها و رویه‌های بهتری را درون سازمان خود جاری می‌کنند و به این ترتیب ثروت می‌آفرینند و جامعه را بهبود می‌بخشند.

شبه مدیترانه‌ای و جنگل سبز با توپوگرافی شدید کوهستانی و مناطق زیبا و بکر و دست نخورده روستایی، نواحی شمال شرقی و شرقی کشور با تنوعی از اقوام کرد ترک و ترکمن و فارس و تنوع آب و هوایی و تیپولوژی از کوهستانی شدید تا کویری محض، نواحی غربی کشور با ارتفاعات دره‌م تنیده و اقوام کرد و ترک با نوع معماری خاص خود، نواحی جنوبی از جنوب شرقی تا جنوب غرب و همچنین جزایر جنوبی ایران با طیف وسیعی از اقوام بلوچ و عرب با دو فرهنگ و آیین کاملاً جداگانه و دو شیوه زندگی متفاوت با طبیعتی گرم و خشک و بالاخره نواحی مرکزی با آب و هوای معتدل از برخورداری جبهه‌های هوا با دارا بودن بزرگترین اقوام عشایری و طبیعتی منحصر به فرد نقاط دیدنی و جاذبه‌های توریستی را برای نواحی روستایی خویش رقم می‌زنند.

(تقدیس زنجانی - سیمین ۸۶)

به طور کلی می‌توان دلایل توجیهی برنامه ریزی توریسم عشایری را به شرح ذیل برشمرد:

با توجه به مشکلات پیش آمده در سال‌های اخیر در بین عشایر ایران توریسم عشایری باعث افزایش درآمد عشایر می‌گردد و عشایر می‌توانند تولیدات خویش را بدون واسطه به فروش برسانند. از دهه ۵۰ به بعد با ازدیاد دام در کشور تراکم اکولوژیکی دام به کمتر از ۰/۲ واحد دامی در هر هکتار رسید در نتیجه بهره برداری رقابتی از مراتع شدیداً به چشم می‌خورد و چون این شیوه از بهره‌وری به آسانی قابل کنترل نیست و کوچندگان علوفه کافی برای تغلیف دام خود نداشتند ناگزیر به تدریج از تعداد دام خود کاستند، با کم شدن تعداد دام خانواده‌های کوچنده، نیاز به چوپان و رمه گردان کم شد و جوانانی که از راه چوپانی زندگی می‌کردند بیکار شدند و جوانان در سن اشتغال ناگزیر شدند در خارج از قوم و قبیله یا ایل و طایفه و یا مال به جستجوی کار بپردازند. بدین ترتیب ارتباط اشتغال آنها از این شیوه معیشت جدا شد و به امید یافتن کار

در مناطق شهری، ایجاد برخی از صنایع در حاشیه شهرها و مکانیزه شدن کشاورزی در برخی از نقاط روستایی و در نتیجه مهاجرت روستاییان به شهرها نیز در این وضعیت بی تأثیر نبوده است. بررسی روند شهرنشینی در استانهای کشور نیز حاکی از افزایش این میزان در تمام استان‌های کشور است در سال ۱۳۸۵ روستانشینی تنها در ۵ استان کمی بیش از ۵۰ درصد بوده در حالی که در ۲۵ استان دیگر شهرنشینی چهره غالب جمعیتی را تشکیل می‌داد. (فتحی، ۱۳۸۸ ص ۳۰)

با توجه به مطالبی که ذکر شد در خصوص مشکلات پیش آمده برای جامعه عشایری ایران باید راهکارهای اصولی اندیشیده شود. یکی از این راهکارها می‌تواند توریسم عشایری باشد در این مقاله در ابتدا دلایل توجیهی توسعه توریسم عشایر به عنوان یکی از مقوله‌های کسب و کار عشایری عنوان می‌گردد و سپس توریسم عشایری را در جهان و ایران بررسی خواهیم کرد و در ادامه در خصوص وضعیت صنعت گردشگری در جهان و ایران به صورت خلاصه خواهیم پرداخت. اگر می‌خواهیم برنامه ریزی اصولی داشته باشیم ضرورت شناخت جامعه عشایری هویدا می‌شود. در این مقاله به آن خواهیم پرداخت تا بتوانیم بر مبنای آن قابلیت‌های گردشگری در مناطق عشایری ایران را نشان دهیم. سپس به امر مهم فرهنگ سازی و آموزش عمومی مردمان مناطق توریست پذیر خواهیم پرداخت و در انتهای مقاله راجع به مشکلات و تنگنای توریسم عشایری بحث خواهیم کرد.

البته تعیین اهداف استراتژیکی و فرهنگی تبیین و گسترش برنامه‌ها جهت دستیابی به این اهداف و اجرای این برنامه‌ها مستلزم یک کار طولانی مدت است که صرفاً می‌تواند با برنامه ریزی بلند مدت سازماندهی شده به خوبی انجام شود (فرهنگی علی اکبر، کارآفرینی ص ۸۵)

ضرورت برنامه ریزی توسعه توریسم عشایری در ایران

گرایش‌های مشاهده شده در مورد گردشگری نشان می‌دهد که تقاضا برای گردشگری در مقیاس کوچک طبیعت گردی و گردشگری روستایی افزایش یافته است. گردشگری در سطح بین المللی رشد سریعی داشته است. بنابراین به عنوان یکی از بخش‌های اقتصادی به فعالیت‌های کارآفرینانه زیادی نیاز دارد توجه به کارآفرینی برای توسعه روستایی باید بر مبنای تحریک کارآفرینان محلی باشد همچنین در کنار ایجاد اشتغال و افزایش رشد اقتصادی جوامع و مناطق، منابع کمیاب جوامع نیز باید حفظ شود (ایمنی قشلاق ۸۸ ص ۹۵)

باتوجه به تنوع آب و هوایی در سطح کشور و وجود اقوام و ایلات مختلف در هر قسمت از کشور که خاستگاه آنها نیز محسوب می‌شود می‌توان به تنوعی از جاذبه‌های توریسم روستایی دست یافت نواحی شمال کشور با آب و هوای

جدول شماره ۱		
مقایسه توزیع اعتبارات هزینه ای بین بخش‌های میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی		
عنوان بخش	۱۳۸۷	۱۳۸۸
میراث فرهنگی	۳۹	۳۵
گردشگری	۳۵	۳۴
صنایع دستی	۸	۱۰
امور مشترک	۱۸	۲۱

۱۰۰ میلیون تومان برآورد می‌شود. (روزنامه ایران، ۸۸۶/۲۳ ص ۱۷) در این خصوص می‌توان با برنامه ریزی دقیق و ارائه راهکارهای عملی در محل‌هایی که اسکان عشایر تحقق پیدا کرده است با تشکیل تعاونی‌ها متشکل از عشایر و کمک‌های بلاعوض یا تسهیلات کم بهره و با تجهیز زیر ساخت‌ها به احداث مجتمع‌های گردشگری عشایری اقدام نمود و روح زیست عشایری را در آن دمید.

و برخورداری از فرصت‌های شغلی راه مهاجرت به سوی شهر را انتخاب کردند این مهاجرت‌ها در دهه ۵۰ و ۶۰ شدت یافت، دولتمردان و دست اندرکاران این شیوه از معیشت در قطب‌ها و نواحی کوچندگی، در برنامه‌های اول و دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور اقدام موثری انجام ندادند. هرچند که در برخی کانون‌ها دستجاتی از کوچندگان را اسکان دادند.

ایجاد اشتغال در مناطق عشایری:

منظور از اشتغال زایی آن است که با ساماندهی زندگی کوچندگان، خود آنها بتوانند کار و اشتغال ایجاد کنند نه اینکه دیگران برای آنان کار و شغل به وجود آورند. یعنی فرصت‌های شغلی زائیده نوع فعالیت آنها باشد. (بخشنده نصرت، ۱۳۸۰ ص ۸۸) تعامل بین توریست‌ها و جامعه عشایری باعث شادابی و طراوت و افزایش تفاهم در جامعه می‌گردد.

وضعیت صنعت گردشگری در جهان و ایران

وانس اسمیت از شش گونه گردشگری به صورت زیر نام می‌برد: گردشگری قومی: این نوع گردشگری به منظور مشاهده سبک زندگی افراد بومی و اقوام انجام می‌شود هدف گردشگری قومی شناخت اقوام مختلف و شرکت در تجربه‌های آنان است.

- گردشگری هنری
- گردشگری تاریخی
- گردشگری طبیعت گرا
- گردشگری تفریحی

گردشگری کاری (پاپلی یزدی ۱۳۸۶ ص ۴۷)

بر اساس تعریفی از سازمان ملل که بنا بر پیشنهاد کنفرانس بین المللی جهانگردی در رم ارائه گردیده: «توریست یا بازدید کننده موقت کسی است که به منظور تفریح، استراحت گذران تعطیلات، بازدید از نقاط دیدنی، انجام امور پزشکی، درمانی و معالجه، تجارت، ورزش، زیارت، دیدار از خانواده، مأموریت و شرکت در کنفرانس‌ها به کشوری غیر از کشور خود سفر می‌کند، مشروط بر اینکه حداقل مدت اقامت او از ۲۴ ساعت کمتر و از ۳ ماه بیشتر نبوده و کسب شغل و پیشه هم مدنظر نباشد.» (<http://www.urbanplanningpersianblog.ir>)

افزایش وحدت و وفاق ملی

اسکان عشایر: در طول ۵ سال برنامه چهارم ۲۰ هزار خانوار عشایری اسکان پیدا کرده‌اند. جهان‌شاه صدیق رئیس سازمان امور عشایر کشور، در مورد هدف قانونی برنامه چهارم مبنی بر اسکان ۵۰ درصد خانوارهای عشایر گفت: از ابتدای برنامه اول تا پایان برنامه سوم ۵۰ هزار خانوار یعنی به طور متوسط در هر ۵ سال ۱۷ هزار خانوار اسکان یافته بود. اما در طول ۵ سال برنامه چهارم در مجموع ۲۰ هزار خانوار اسکان پیدا کرد که با این حساب کل عشایر اسکان یافته به ۷۰ هزار خانوار رسیده است. به گفته وی هزینه اسکان هر خانوار عشایری به طور میانگین

کار و جامعه

مرکز آمار ایران نیز به منظور تفکیک توریسم از غیرتوریسم، تعریف زیر را از توریسم ارائه داده است:

«توریست شخصی است که به کشور یا شهری غیر از محیط زیست عادی خود برای مدتی که کمتر از ۲۴ ساعت و بیشتر از یک سال نباشد سفر کند و قصد او از سفر، تفریح، استراحت، ورزش، دیدار اقوام و دوستان، مأموریت، شرکت در سمینار، کنفرانس یا اجلاس، معالجه، مطالعه و تحقیق و یا فعالیت مذهبی باشد».

کشور ایران علی رغم رشدهای شتابان در این صنعت، کماکان با سایر رقبای خود اختلاف فاحشی دارد و فقط توانسته از کشورهایمانند پاکستان و عمان پیشی بگیرد و سهم خود را از توریسم آسیا با کشور اردن در یک ردیف قرار دهد. مطالعات انجام شده توسط آژانس‌های بین‌المللی وابسته به سازمان ملل نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۱۰ تعداد گردشگران بین‌المللی به رقمی بالغ بر یک میلیارد نفر خواهد رسید. بر اساس گزارش سازمان جهانی جهانگردی و برنامه چشم‌انداز توریسم در سال ۲۰۲۰ میلادی، تعداد گردشگران در سراسر جهان در سال ۲۰۲۰ میلادی به یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون نفر خواهد رسید. در این راستا سازمان مذکور پیش‌بینی می‌کند که منطقه خاورمیانه پس از منطقه شرق آسیا بالاترین میزان رشد توریسم را در جهان دارا می‌باشد. کارشناسان این سازمان بر این باورند که تا سال ۲۰۱۰ میلادی، ۳۶ میلیون نفر از منطقه خاورمیانه بازدید خواهند کرد و این رقم در سال ۲۰۲۰ به ۶۹ میلیون نفر افزایش خواهد یافت. گردشگری به عنوان یکی از بزرگترین صنایع دنیا علاوه بر اشتغالزایی باعث تحصیل ارز، تأمین آرامش، توزیع عادلانه ثروت، تبادل فرهنگ‌ها و نزدیکی ملل به یکدیگر می‌شود. جهانگردی یکی

از مطمئن‌ترین، پاک‌ترین و ارزان‌ترین منابع کسب درآمد ارزی است. (<http://www.tourism-elites.com/>) (html:article۳۶)

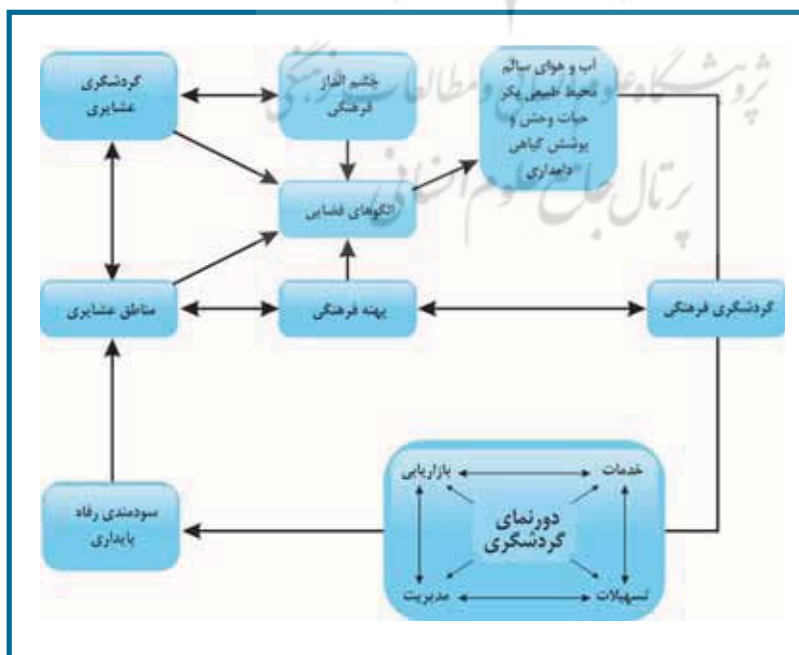
بررسی وضعیت صنعت گردشگری در ایران و ملاحظه ارقام درآمد ارزی حاصل از آن حاکی از این است که به رغم این واقعیت که ایران یکی از ده کشور مهم جهان از حیث آثار تاریخی و باستانی است کمتر از یک هزارم درآمد جهانی حاصل از گردشگری را نصیب خود کرده است حال آن که با توجه به اتکای بیش از حد اقتصاد ایران به صادرات نفت خام و آسیب‌پذیری فراوان در اثر تغییرات قیمت نفت و سایر شوک‌های اقتصادی و غیراقتصادی توسعه صنعت گردشگری تا حد زیادی می‌تواند این آسیب‌پذیری را بکاهد و سیاستگذاران

اقتصادی را نیز در فائق آمدن بر مشکلات جاری از قبیل کمبود درآمدهای ارزی، پایین بودن سطح درآمد جامعه، پایین بودن صادرات غیرنفتی و مشکل بیکاری کمک کند. (موسایی، ۱۳۸۳، ص ۲۲۶)

توریسم عشایری در جهان و ایران

گردشگران عشایری زائران پسامدرنی هستند که اصالت معنایی خود را در چشم‌اندازهای فرهنگی مناطق عشایری جستجو می‌کنند. هر چند گردشگری عشایری قابلیت اقتصاد سرمایه‌داری را در تصرف فضایی مناطق عشایری و ادغام آنها را در چرخه مصرف نشان می‌دهد ولی آنچه می‌تواند با اهمیت باشد شناخت این گونه گردشگری و تجزیه و تحلیل فضایی آن بر سه پایه سودمندی، رفاه و پایداری برای رسیدن به توسعه مفید است. (پاپلی یزدی ۱۳۸۶، ص ۲۱۰)

این نوع گردشگری به منظور مشاهده سبک زندگی افراد بومی و اقوام انجام می‌شود. هدف گردشگری قومی، شناخت اقوام مختلف و شرکت در تجربه‌های آنها است. تماشای مراسم سنتی، جشن‌ها و آئین‌ها از جمله جذابیت‌های این نوع گردشگری است و برخی نیز جهت درک بهتری از موقعیت خود و با دنیای معاصر به این گونه سفرها روی می‌آورند. ایران به دلیل وجود اقوام مختلف لر، کرد، ترک، بلوچ، عرب، ترکمن و خصوصیاتی که هر کدام از آنها دارند واجد جذابیت‌های فراوانی برای هر ناظر و گردشگر بیرونی است. بسیاری از گردشگران علاقه دارند تا از نزدیک به تماشای زندگی سنتی بپردازند. توسعه خدمات گردشگری عشایری دارای آثار مثبت و منفی و چالش‌هایی است که با برنامه‌ریزی کار فرهنگی می‌توان از آثار

در نزدیکی برخی (مجموعه های) قرارگاه های شبانی بر پا شده اند و از آنجا که مصرف شیر تازه در نظر اسکاندیناوی ها همواره اهمیت اساسی داشته قرارگاه هایی شبانی در جوار «کلبه ها» متعلق به شهری ها مورد بهره برداری قرار می گیرند. بسیاری از مالکان قرارگاه های که شم اقتصادی بیشتری در مقایسه با دیگران دارند با توسعه قرارگاه یا برپایی ساختمانی مخصوص برای پذیرایی از گردشگران در نزدیکی خانه های قدیمی قرارگاه به تأسیس قهوه خانه های کوهستانی روی آورده اند و به این ترتیب تأسیسات توریستی باعث شده بقای واحد بهره برداری شبانی توجیه شود. (دوبلانول گزاویه ۱۳۸۳ ص ۲۲۹)

به گفته مسئولان برای تدوین و اجرای طرح توریسم عشایر از تجربه مغولستان بهره گرفته شده است. این کشور با یک میلیون و پانصد و چهل هزار کیلومتر در همسایگی چین قرار دارد و با اینکه فقط هزار کیلومتر از ایران کوچکتر است ۲ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر جمعیت دارد. صحرای بی انتهایی از دل این کشور می گذرد که سردترین صحرای دنیاست. مردم این کشور هیچ چیز ندارند مگر دامپروری و زندگی عشیره ای، مغولستان در سال ۲۰۰۴ سیصد هزار نفر توریست خارجی داشته که فقط برای دیدن عشایر به این کشور سفر کرده بودند. در حالی که هتل ۲ ستاره بابک در شهرستان کلیبر و در همسایگی شاهسونها به گفته صاحبش سال گذشته فقط ۸۰ توریست خارجی را اسکان داده است. مغولها برای جذب توریست در ماه ژوئن (خرداد شمسی) فستیوال شتر دارند. در این فستیوال شترها با هم فوتبال بازی می کنند و به زیباترین آنها جایزه می دهند. در اوایل ماه ژوئن، ماه قمری مغولها آغاز می شود که به آن ماه سفید می گویند. آنها در سراسر این ماه جشن می گیرند و مراسم و مناسک مذهبی به جای می آورند، می گویند مارکوپولو اولین توریستی بوده که از این سرزمین گذشته و از آن به بعد آنها از طریق عشایر، شیوه زندگی آنها و دامپروری شان ارتزاق می کنند. استفاده از عشایر برای رونق توریسم شیوه ای است که در فرانسه هم مورد استفاده قرار می گیرد. (<http://tourism-elites/download.html>)

در ایران عشایر شاهسون قره قیه در شهرستان کلیبر آذربایجان شرقی جزء اولینها هستند. قرار است هتل هایی به سبک سیاه چادرهاشان در منطقه برپا شود. ابزار و ادوات زندگی در آن گنجانده شود. روح زیست عشایری هم در آن دمیده شود تا توریست ها بیابند، عکس بگیرند، سوغات بخرند بلکه از این راه دام های عشایر کمی پروار شوند، پتانسیل عشایر برای جذب گردشگر در ایران حدود ۱۰۰ هزار نفر در سال است در حالی که از این پتانسیل استفاده درستی نمی شود. مناطق آزاد حتی

منفی و چالش ها کاست و بر محاسن آن افزود. ایران در این زمینه به طرز چشمگیری غنی است و می تواند موفق به جذب هزاران گردشگر، محقق و انسان شناس از سراسر جهان شود. (<http://www.tebyan.net/index.aspx?pid=935&subjectID=789>) قابل ذکر است که برنامه ریزی توریسم عشایری جدا از برنامه ریزی کلان کشوری قابل تصور نیست و باید که در یک برنامه ریزی سیستمی به تمامی ابعاد آن توجه کرد. توریسم عشایری را می توان از یک نظر به عنوان برنامه ریزی منطقه ای (local planning) در جامعه عشایری در نظر گرفت. برنامه ریزی منطقه ای فرایندی است برای تهیه و تنظیم و هماهنگ کردن برنامه های مختلف اقتصادی اجتماعی و فرهنگی با نیازها و امکانات منابع محلی و مقتضیات محیطی. به عبارت دیگر برنامه ریزی منطقه ای در جهت تجهیز و بسیج نیروی منطقه ای و فراهم کردن موجبات مشارکت اجتماعی مردم در امر توسعه است. به علاوه برنامه ریزی منطقه ای امکان سازگاری برنامه های کلان و بخشی را با ویژگی های منطقه ای فراهم می سازد. (بخشنده نصرت، ۱۳۸۰ ص ۴۴)

در کشور نروژ هم اکنون توجه بسیار زیادی به مبحث توریسم می شود هم چنانکه دوبلانول گزاویه در کتاب کوچ نشینان و شبانان می گوید:

توریسم صنعتی است که می تواند به دلیل گسترش خارق العاده خود در سرزمین های مرتفع نروژ نقشی بزرگ در صیانت دست کم موضعی - قرارگاه های شبانی ایفا کند اکنون مجتمع های واقعی (کلبه های) شهرنشینان که فقط چند روزی در زمستان برای ورزش اسکی و مدتی در تابستان برای گذراندن تعطیلات و ماهیگیری در آنها سکونت می کنند

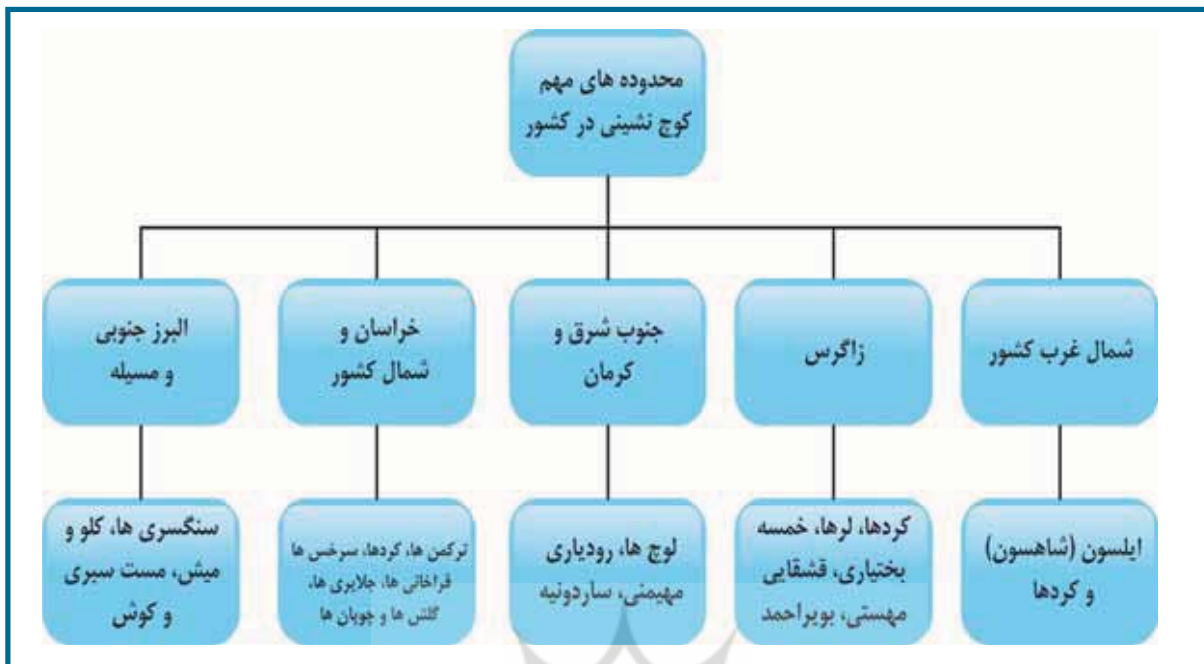
نمی‌توانند یک تور ۱۰ روزه را تعریف کنند. آنها حداکثر برای ۳ یا ۴ روز می‌توانند برنامه ریزی کنند، در حالی که زندگی عشایر ایرانی آنقدر پتانسیل دارد که بتواند برای یک تور ۱۰ روزه به برنامه ریز، ایده بدهد. ما شناخت دقیق و عمیقی داریم و می‌توانیم این تورها را راه بیندازیم.
(<http://tourism.elites.com/download.html>)

آنچه که در مبحث توریسم عشایری به عنوان یک مشکل اساسی برای جامعه عشایری ایران محسوب می‌شود این است که مبدا این نوع گردشگری با توجه به تعصب عشایر نسبت به آداب و رسوم ایلی حوزه خصوصی و حریم شخصی عشایر را تحت الشعاع خویش قرار داده و به آن ضربه بزند مشکلات خاص خویش را بیافریند. البته اگر برنامه ریزی و زیرساخت‌ها برای توریسم عشایر مهیا شود نباید نگران هویت فرهنگی آنها بود. مگر آنها این هویت را یک شبه کسب کرده‌اند که چنین از دست بدهند.
(<http://tourism.elites.com/download.html>)

سهیلا شهشهانی استاد جامعه شناسی دانشگاه شهید بهشتی است. او انسان شناسی است که ۳ دهه است درباره عشایر ممسنی تحقیق می‌کند و یک سال مداوم با آنها زندگی کرده است. یک بار هم برای دیدن عشایر به مغولستان سفر کرده است. او معتقد است اگر می‌خواهیم تجربه مغولها را پیاده کنیم از چند نکته نباید غفلت کنیم. یکی اینکه واحدهای ساختگی و نمادین درست کنیم و توریست را ببریم آنجا. نه اینکه حوزه خصوصی زندگی عشایر دم دست توریست‌ها باشد و هر لحظه بخواهند وارد شوند و عکس بگیرند، دوم اینکه ساز و کار مالی مناسبی طراحی کنیم تا دقیقاً پول به دست عشایر برسد. از تجربه خودش می‌گوید: در مغولستان ما را با یک مینی بوس به دیدن چند سیاه چادر بردند. قبلاً بابت سوغاتی که در چادر داشتند از سوی برگزار کنندگان تور پول به آنها پرداخت شده بود و بعد آنها سوغاتشان را به ما هدیه کردند. یعنی همه چیز برنامه ریزی شده بود.

نجفی هتلداری کلیر هم بر این نکته تأکید می‌نماید و می‌گوید عشایر شاهسون در چادرهاشان چیز زیادی ندارند که به توریست بفروشند. دست بالا چند تا تخم مرغ محلی و کشک. توریست خارجی هم که کشک نمی‌خرد! شهشهانی اعتقاد دارد چنین طرح‌هایی بدون برنامه ریزی‌های لازم و اصولی به اجرا در می‌آید: «مدتی است که مد شده توریست را می‌برند دم چادر عشایر و او کلیک کلیک عکس می‌اندازد و می‌رود. این کار فقط ضربه زدن به حوزه خصوصی اوست. کدام ایرانی دوست دارم مدام غریبه‌ها وارد خانه اش شوند و از خانواده اش عکس بیندازند. پولی هم دست عشایر را نمی‌گیرد و فقط تحمیل مالی است. بیشترین سود را آژانس مسافرتی می‌برد و با این کار وضع عشایر هر روز بدتر می‌شود. او اصرار می‌کند اگر می‌خواهیم چنین طرح‌هایی را اجرایی کنیم حتماً همه جوانب کار را بسنجیم و واقعا به چرخه درست پول فکر کنیم.

«شهاب الدین بی مقدار» معاون منطقه آزاد ارس می‌گوید برای نخستین فاز این طرح ۵۰۰ میلیون تومان اعتبار در نظر گرفته شده است که یا از طریق خود منطقه تأمین می‌شود و یا از طریق بخش خصوصی «قصد داریم از میان خود عشایر کسانی را که مایلند در اجرای این طرح شرکت کنند به صورت یک NGO درآوریم و با دادن وام به آنها از خودشان بخواهیم توریسم عشایر را اجرایی کنند. (<http://tourism.elites.com/download.html>)

جامعه عشایری ایران

برای اجرای هر برنامه موفق در ابتدا باید به شناخت لازم در خصوص آن پدیده و موضوع برآئیم و سپس بر مبنای شناخت به عمل آمده برنامه ریزی‌های لازم را انجام دهیم. در این مورد به صورت خلاصه اشاره‌ای به جامعه عشایری ایران و ایل‌ها و طوایف آن خواهیم داشت.

هرچند به درستی نمی‌توان آغاز کوچندگی را در ایران معلوم کرد ولی روبرت دیوید عقیده دارد در تپه سراب در نزدیکی کرمانشاه و جنوب کردستان ممکن است در حدود هفت میلیون سال قبل از میلاد، نشیمن گاه فصلی بعضی از کوچ نشینان در ارتفاعات بوده باشد و همچنین آثار خرابه‌های جارموتپه در دامنه ارتفاعات زاگرس در خاک عراق احتمالاً در اعصار ماقبل تاریخ توقفگاه همین شبانان کوچ رو بوده است. (بخشنده نصرت ۱۳۸۴، ص ۱۲۰)

نظر به موقعیت جغرافیایی خاص سرزمین ایران و وسعت شمال و شمالشرق مدخل ورود اقوام کوچ نشین در هزاره اول قبل از میلاد مسیح (ع) (یعنی سه هزار پیش) بوده است. سابقه کوچ نشینی در ایران به بیش از ۸ هزار سال پیش می‌رسد که آثار به دست آمده در جنوب غربی ایران موید آن است.

(<http://powerpoint.pnu.ac.ir/dbs/Geography/Eghtesad20koochneshinan20Iran>)

کمتراز ۲ درصد کل جمعیت کشورمان سهم جمعیت کوچ نشینان می‌باشد و مصداق این واقعیت است که در سال ۱۳۸۵ هـ ش جمعیت کشور ایران حدود ۶۹ میلیون نفر و تعداد جمعیت کوچ نشینان (کوچ رو یا کوچنده و یا ایلات و یا عشایر) کشور حدود ۱۳۰۰۰۰۰۰ نفر اعلام شده است. (مولایی. اقتصاد کوچ نشینان ایران)

تعداد خانوارهای عشایر در کشور در سرشماری سال ۸۷ حدود ۶ درصد رشد داشت و از ۱۹۹ هزار خانوار در سال ۷۷ به ۲۱۲ هزار و ۶۰۰ خانوار رسید. جمعیت عشایر کشور در سال ۷۷ برابر با یک میلیون و ۳۰۰ هزار نفر بود که این میزان در سال ۸۷ به یک میلیون و ۱۸۸ هزار نفر رسید. طی ۱۰ سال گذشته برخی از جمعیت عشایر کشور اسکان داده شده‌اند که علت کاهش

جمعیت عشایر می‌تواند به همین سبب باشد. همچنین اندازه متوسط خانوار عشایر طی ۱۰ سال گذشته از ۶/۴ نفر به ۵/۶ نفر کاهش یافته است. کاهش اندازه متوسط خانوار، می‌تواند به علت کاهش زاد و ولد در میان خانوارهای عشایر کشور هم باشد. بالاترین جمعیت عشایر کشور متعلق به استان فارس و دارای ۱۲۲ هزار نفر جمعیت است. استان کرمان با ۱۰۹ هزار نفر، آذربایجان غربی با ۱۰۰ هزار نفر، سیستان و بلوچستان با ۹۵ هزار نفر و چهارمحال بختیاری با ۸۹ هزار نفر، در مراحل بعدی قرار دارند.

استان‌های قم و کردستان فاقد جمعیت عشایر می‌باشند. استان بوشهر فاقد عشایر بیلاقی است و فقط عشایر قشلاقی دارد.

معاون مرکز آمار ایران، تعداد ایل‌های کشور را ۱۰۴ ایل اعلام کرد و گفت: در سرشماری ۸۷ تعداد ۲ ایل ترکمن به تعداد ایل‌های کشور اضافه شد که در سال ۷۷ در زمره ایل‌های کشور محسوب نشده بود. همچنین ۵۵۲ طایفه در کشور وجود دارد. به گفته زاهدیان، بزرگترین جمعیت ایل در کشور متعلق به ایل بختیاری با ۱۴۰ هزار نفر است. همچنین ایل قشقای با ۹۶ هزار نفر، شاهسون با ۶۸ هزار نفر و خمسه با ۳۸ هزار نفر در مراحل بعدی قرار دارند. (<http://www.iran.ir/view/fullstory/?NewsId=42682>)

جامعه عشایری ایران از اقوام مختلفی تشکیل شده است که در قدم اول باید به صورت سیستماتیک و جامع و مانع تمامی آنها را مطالعه نمود و بر اساس شناخت از هر ایل و طایفه و با توجه به خصوصیات اقلیمی و آداب و رسوم آنان برنامه ریزی نمود به طور کلی ایل‌های عشایری ایران عبارتند از :

کردها

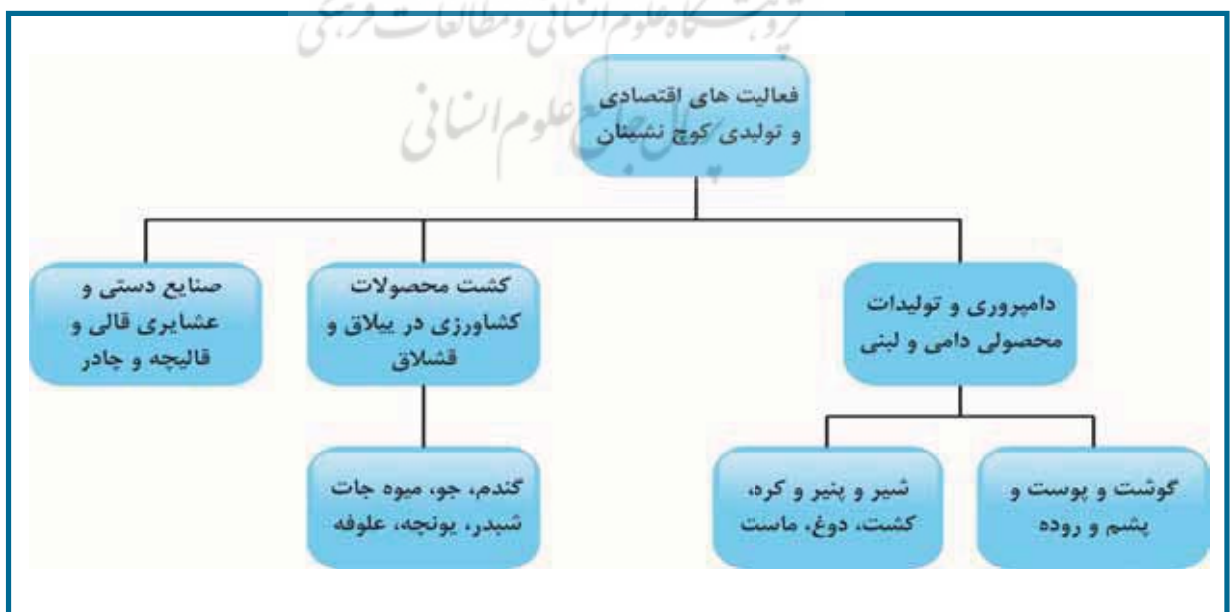
کردها از اقوام اصیل آریایی اند که در طول کوه‌های زاگرس از جنوب شهر باکو در آذربایجان تا شمال لرستان و خوزستان سکونت دارد. گروه بزرگی از کردها در مشرق ترکیه و شمال عراق و سوریه و بخش جنوبی ارمنستان زندگی می‌کنند.

لرها

لرها در مغرب رشته کوه‌های زاگرس در منطقه‌ای جنوبی تر از کردستان سکونت دارند. در گذشته لرها را از طوایف کرد می‌دانستند. اما بعدها بر مبنای ویژگی‌های زبان شناسی طایفه‌های سگوند، بختیاری، ممسنی، لک و عشایر کهگیلویه و بویر احمد را لر نامیدند. به نظر می‌رسد که این طوایف از اختلاط میان اقوام مهاجر به وجود آمده باشند.

بلوچ‌ها

بلوچ‌ها از اقوام باستانی ایران اند که در استان‌های شرق کشور، بلوچستان سیستان، کرمان و بعضی نواحی خراسان زندگی می‌کنند. مهم ترین طوایف بلوچ یار احمد زایی، میرعبدی، ریگی و سراوانی نام دارند.

قابلیت‌های گردشگری در مناطق عشایر ایران

جامعه عشایری ایران قابلیت‌های بسیار زیادی برای جذب گردشگری عشایری دارد که باید با مکانیسم‌های مختلف برنامه ریزی نمود و آن را از حالت بالقوه به بالفعل درآورد و به عنوان مثال می‌توان از توان جذب گردشگری ایل سنگسری مثال آورد این عشایر که دارای قدمت تاریخی بسیار طولانی هستند از شیر بیش از ۳۴ نوع محصول لبنی به دست می‌آورند که در هنگام تهیه این محصولات که با آداب و رسوم خاصی همراه است توان جذب گردشگران بسیاری را دارد. به طور کلی فعالیت‌های تولیدی جوامع کوچ نشین را به سه دسته می‌توان تقسیم کرد:

- ۱- فعالیت‌های دامپروری و تولید محصولات دامی و فرآورده‌های لبنیاتی
  - ۲- تولید محصولات کشاورزی
  - ۳- تولید صنایع دستی (مشیری، ۱۳۸۷، ص ۸۲)
- مناطق عشایری به عنوان میراثی مطرح است که نقش اصالت تاریخ بشری بر تارک آن می‌درخشد میراث فرهنگی در این میان بیان کننده وضعیت تاریخی، تمدن و فرهنگ مناطق عشایری است که در طی سالیان متمادی شکل گرفته است. آثار مادی و معنوی به جا مانده از پیشینیان، حاصل تلاش‌های مستمر، فنون، مهارت‌ها، ابتکارات، خلاقیت و برخورد‌های اجتماعی - فرهنگ آنان بوده که از شرایط طبیعی حاکم در محل سکونتشان تأثیر پذیرفته است.

مناطق عشایری به عنوان یک میراث فرهنگی شامل ویژگی‌های خاص مثل عادات محلی آداب و رسوم مربوط به کوچ نشینی، نوع مسکن، موسیقی، زبان‌های محلی و ارزش‌های اخلاقی معنوی است. (رضوانی، ۱۳۷۹، ۵) میراث فرهنگی عشایری حافظه جمعی یک شیوه زندگی در طول تاریخ است همان گونه که انسان با طبیعت در رابطه است و به منظور رفع نیازهای خود در محیط دخیل و تصرف می‌کند طبیعت نیز بر محیط انسان تأثیر گذار است. در نتیجه آثار به جای مانده از گذشته دور در مناطق عشایری و حتی خود زندگی کوچ نشینی جزئی از میراث فرهنگی محسوب می‌شود. (پاپلی یزدی، ۱۳۸۶، ص ۲۱۲)

در گردشگری عشایری، نوع زندگی مردمان مناطق عشایر نشین به همراه

ترکمن‌ها

ترکمن‌ها امروزه در شمال خراسان و مشرق مازندران سکونت دارند و به زبان ترکی سخن می‌گویند و سنی مذهب اند. دامداری، کشاورزی، به خصوص پنبه کاری، در گنبد قابوس و دشت گرگان شغل اغلب آنهاست. تربیت بهترین اسب‌ها در همین مناطق به وسیله ترکمن‌ها صورت می‌گیرد و مهمترین مسابقات اسب دوانی کشور بین ترکمن‌ها همه ساله برگزار می‌گردد.

قشقایی

قشقایی‌ها یکی از بزرگترین و مقتدرترین ایل‌های ایران را تشکیل می‌دهند. در مسیر طولانی، بین سواحل خلیج فارس و اطراف اصفهان، در ییلاق و قشلاق سالانه محل اصلی سکونت قشقایی‌ها و حوزه نفوذ و قدرت سیاسی محلی آنان در قرن‌های اخیر در اطراف شهر شیراز بوده است.

شاهسون‌ها

شاهسون‌ها که در شمار ایلات ترک زبان ایران در شهرهای اردبیل، زنجان و شمال فارس و شهر ساوه سکونت دارند. قشلاق آنها دشت مغان و بیقلاق آن‌ها بین اردبیل و مشکین شهر به طرف کوه سبلان است. چنان که از خود نام بر می‌آید. ایلات خمسه از پنج ایل تشکیل شده است. اینانو، بهارلو، باصری، نغر و عرب. این ایل‌ها، که اغلب در زمان مغول به ایران آمده‌اند، در نواحی فارس و ساوه و آذربایجان و نقاط مرکزی ایران ییلاق و قشلاق می‌کنند.

عشایر عرب زبان

عشایری که در خوزستان و سواحل خلیج فارس از تربیت حیوانات اهلی و ماهی گیری و پرورش نخل روزگار می‌گذرانند همگی عرب زبان هستند و بزرگترین این طوایف آل کثیر شرقی است که در زمان مشعشعیان از عراق به خوزستان آمده‌اند.

کولی‌ها یا لوری‌ها

کولی‌ها در نقاط مختلف ایران به نام‌های گوناگون خوانده می‌شوند: در فارس کولی، در کرمان لولی، در آذربایجان قراچی، در خراسان غرشمال. اصطلاحات غربتی و چنگانه و زنگاری نیز درباره ایشان به کار رفته است. منبع درآمد این طوایف دام پروری و بعضی صنایع دستی مانند غربال بندی و آهنگری است و از زن و مرد به کارهایی دیگر مانند فالگیری، نوازندگی و طالع بینی نیز می‌پردازند. (<http://www/fis-iran.org/fa/resources/encyclopedia/currpople>)

و ایل بزرگ سنگسری در استان سمنان به عنوان عشایر نیمه رمه گردان محسوب می‌شوند و ماطق بسیار زیادی در اطراف کوه‌های البرز و مناطق کویری به عنوان ییلاق و قشلاق آنها محسوب شده و با توجه به آداب و رسوم و پیشینه تاریخی دارای قابلیت‌های بسیار زیادی برای برنامه ریزی توریسم عشایر می‌باشند.

آداب و رسوم و سنت‌های ایلی ضرورت بکارگیری امر فرهنگ سازی هم در بین عشایر و هم برای کسانی که به عنوان گردشگر به آن مناطق سفر می‌کنند ضرورت می‌یابد تا کمترین تنش را شاهد باشیم. در دهه‌های اخیر به دلیل توسعه روز افزون و چشمگیر فناوری اطلاعات، افق‌های جدیدی در عرصه برنامه ریزی بازاریابی صنعت گردشگری به وجود آمده است. شلدون (۱۹۹۷)

در این زمینه معتقد است که اطلاعات و داده‌ها در صنعت گردشگری و مسافرت به مثابه خون در بدن است. از این رو به کارگرفتن فناوری اطلاعات و مولفه‌های آن برای تدوین استراتژیها و ابزارها تبلیغاتی اهمیت فراوانی دارد. (حیدری ۱۳۸۷ ص ۲۱۷)

همانگونه که می‌دانیم وظایف اجتماعی وسایل ارتباط جمعی عبارتند از:

- ۱- وظایف خبری و آموزشی
- ۲- وظایف راهنمایی و راهبردی
- ۳- وظایف تفریحی و تبلیغی (معتد نژاد کاظم، ۱۳۷۱ ص ۱۱)

بنابراین وسایل ارتباط جمعی در صنعت توریسم باید تمامی این وظایف را در مناطق توریست پذیر به خوبی ایفا و فرهنگ سازی کنند تا صنعت توریسم امکان رونق و توسعه را داشته باشد. رسانه‌های همگانی باید مردمان مناطق توریست پذیر را از لحاظ روحی و روانی آماده کرده تا آمادگی لازم و کامل برای پذیرایی و جلب توریست و توسعه صنعت توریسم را داشته باشند و این فکر قوت یابد که توریست به عنوان کسی که فرهنگ ما را عوض می‌کند یا مشکلی برای ما ایجاد می‌کند نیست بلکه کسی است که به قول اسپانیایی‌ها (توریست‌ها) نان و کره ما هستند و باعث اشتغال زایی و بالا رفتن درآمد ملی و سطح رفاه عمومی می‌شوند. (مستخدمین حسینی ۱۳۸۲)

مشکلات و تنگناهای توریسم عشایری:

- ۱- مشکلات مربوط به امور زیرساخت‌ها: نبود زیر ساخت‌های مناسب جهت برنامه ریزی صنعت توریسم
- ۲- مشکلات اجتماعی و به هم خوردن سیستم زندگی عشایر
- ۳- برنامه ریزی در خصوص بهم نخوردن تعادل زندگی عشایر

آداب و رسوم و سنت‌ها و آئین‌های آنها مورد توجه انتقال آرامش به آنان نقش بسیار زیادی ایفا می‌کند. نوع مسکن و پوشاک در مناطق عشایری نیز می‌تواند منبع الهام زیادی برای گردشگران تلقی گردد و باید که برای رسیدن به توریسم پایدار در هر منطقه‌ای ابتدا به زیر ساخت‌های آن توجه نمود و تسهیلات لازم را در این خصوص آماده نمود.

در متون اقتصادی از پنج نوع تسهیلات در زمینه عرضه در گردشگری یاد می‌شود: جذابیت‌ها که می‌توان آنها را به جذابیت‌های طبیعی و انسانی تقسیم کرد حمل و نقل که رابطه تنگاتنگی با توسعه گردشگری دارد تسهیلات تجاری (هتل‌ها، مهمانسراها و اردوگاه‌های تفریحی) و خصوصی (اقامت گاه‌های خصوصی و ویلاها) و کاروانسراهای مسافرتی (۴) خدمات که بانکها، مراکز پزشکی و خدمات انتظامی-امنیتی را در بر می‌گیرد. (۵) زیر ساخت‌ها که جاده، راه آهن، فرودگاه، نیروی برق، کنال‌های فاضلاب و نظیر اینها را شامل می‌شود. (پاپلی یزدی، ۱۳۸۶، ص ۶۷)

به طور کلی می‌توان قابلیت‌های گردشگری عشایری را به صورت زیر برشمرد:

آداب و رسوم، مسکن، پوشاک، صنایع دستی، موسیقی، ادبیات عامیانه، نوع معیشت، اقلیم، چشم‌اندازهای طبیعی (پاپلی یزدی، ۱۳۸۶ ص ۲۱۳-۲۱۵)

با عواملی که ذکر شد با ایجاد گردشگری عشایری می‌توان برای قشر عظیمی از هموطنان با توجه به مشکلاتی که شرح آن رفت، کارآفرینی نمود و از مهاجرت بی‌رویه آنها به شهرها و پایتخت کاست و از نابهنجاری‌های بسیار جلوگیری نمود.

کارکرد فرهنگ سازی و آموزش عمومی مردمان مناطق توریست پذیر

یکی از مقوله‌های بسیار مهم در امر گردشگری که در کشور ما به فراموشی رفته است نقش رسانه‌های جمعی و کارکرد فرهنگ سازی آنان در خصوص ضرورت تفاهم و نحوه برخورد با گردشگران در مناطق گردشگری می‌باشد. با توجه به تعصب خاص ایلی و

۴- فقدان نیروهای کارآموده و متخصص در این امر. بخصوص متخصصین گردشگری که به روحیه و آداب و رسوم عشایر احاطه کامل داشته و اطلاعات جامعی در این خصوص داشته باشند.

۵- عدم حمایت‌های مالی دولت در قالب اعطای تسهیلات با نرخ بهره پایین و شرایط مناسب طبق آخرین آمار اعطای تسهیلات بنگاه‌های زود بازده سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات پرداخت شده به متقاضیان عبارتند از: صنعت و معدن ۵۱ درصد، خدمات ۱۹ درصد، کشاورزی ۱۸ درصد، خوداشتغالی ۱۰/۵ درصد و گردشگری ۱/۵ درصد است.

میزان اشتغال جدید در طرح‌های بهره‌برداری شده به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی عبارت است از: صنعت ۲۹، کشاورزی ۲۵، خدمات ۱۹ درصد و گردشگری یک درصد.

۶- عدم هماهنگی میان بخش‌های مختلف سازمان‌ها

نتیجه گیری:

کشور ایران با سابقه‌ای دیرین و کهن با قومیت‌های مختلف و اقلیم‌های متفاوت دارای بستر بسیار مناسبی جهت برنامه ریزی انواع گردشگری می‌باشد و اما با توجه به اینکه ایران در زمان حال یکی از چند کشور محدودی است که امر کوچ و کوچندگی چون زمان‌های دور در آن جریان دارد و هنوز عشایر ایرانی سنت‌های خویش را چون روزگاران پیشین بر پا می‌دارند می‌تواند محمل بسیار مناسبی برای برنامه ریزی توریست عشایری باشد. اگر بپذیریم جامعه عشایری ایران با مشکلات بسیاری که در متن مقاله ذکر شد دست و پنجه نرم می‌کند و با توجه به نحوه زیست عشایر لر و کرد و بلوچ و سنگسری و ... می‌توان به توسعه توریست عشایری در کشور خوشبین بود اگر مسئولان با ایجاد و توسعه زیر ساخت‌های مورد نیاز در این گونه مناطق زمینه را برای کارآفرینان مهیا کنند می‌توان تا حدودی مشکلات و نابسامانی‌های جامعه عشایری را کاهش داد و ضمن ایجاد اشتغال در این گونه مناطق به از بین بردن نابسامانی‌ها و ناپهنجاری‌هایی که مولود بیکاری و فقر می‌باشد خوشبین بود و سخن آخر اینکه همانگونه که می‌دانیم سه جامعه عشایری و روستایی و شهری به هم وابسته و پیوسته می‌باشند و نمی‌توان مشکلات جامعه شهری امروز را بدون حل کردن مشکلات جامعه روستایی و عشایری به سرمنزل مقصود رسانید پس آنچه که نویسندگان این مقاله پیشنهاد می‌کنند برنامه ریزی دقیق توریسم عشایری به عنوان گامی بلند در راستای کارآفرینی در مناطق عشایری می‌باشد.

منابع:

- امیریان، سعید، اعتبارات میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری در قانون بودجه سال ۱۳۸۸ نامه خبری تحلیلی برنامه (معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی شماره ۳۲۰ شنبه ۹ خرداد ۱۳۸۸)
- ایمنی قشلاق، سیاوش، هاشمی، سعید، ترجمه مقاله نقش کارآفرینی در توسعه پایدار گردشگری مجله کار و جامعه فروردین و اردیبهشت ۸۸ بخشنده نصرت، عباس، برنامه ریزی و شیوه‌های ساماندهی کوچندگی، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی سمنان ۱۳۸۰
- بخشنده نصرت، عباس، مبانی کوچ و کوچندگی در ایران، انتشارات دانشگاه تربیت معلم چاپ دوم ۱۳۸۴
- پاپلی یزدی، سقایی، مهدی گردشگری ماهیت و مفاهیم، انتظارات سمت ۱۳۸۶
- تقدیس زنجانی، سیمین، دانشور، عبران فاطمه، مقاله توریسم روستایی تصویری مجازی یا الگویی حقیقی در برنامه ریزی روستایی، مجله جغرافیا و توسعه، ناحیه‌ای شماره هشتم بهار و تابستان ۸۶
- حیدری رحیم، مبانی برنامه ریزی صنعت گردشگری، انتشارات سمت چاپ اول ۱۳۸۷
- دوپلاتول گزایه کوچ نشینان و شبانان، ترجمه پاپلی یزدی، محمد حسین سمت چاپ اول ۱۳۸۳
- فتاحی، الهام، تحولات جمعیت ایران در دهه اخیر، هفته نامه خبری تحلیلی برنامه (معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور) سال هفتم، شماره ۳۱۷ شنبه ۹ خرداد ۱۳۸۸
- فرهنگی، علی اکبر، صفرزاده حسین، کارآفرینی (مفاهیم نظریه‌ها مدل‌ها و کاربردها) موسسه کار و تأمین اجتماعی آبان ۱۳۸۶
- مستخدمین حسینی حمید، خراسان اسماعیل، توریسم رسانه همگانی و آموزش عمومی، مجله کار و جامعه شماره ۴۹ تیر و مرداد ۱۳۸۲
- مشیری، سیدرحیم، جغرافیای کوچ نشینی، سمت چاپ نهم ۱۳۸۷
- مشیری، سیدرحیم، مولائی نصرالله، اقتصاد کوچ نشینان ایران، انتشارات دانشگاه پیام نور
- معتمد نژاد کاظم، وسایل ارتباط جمعی، انتشارات دانشگاه علامه ۱۳۷۱
- موسایی، میثم، تخمین تابع تقاضای توریسم به ایران، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۳۲ پاییز ۱۳۸۳
- روزنامه ایران، شماره ۴۳۱۱، ۸۸/۶/۲۳، ص ۱۷
- روزنامه کیهان، شماره ۱۹۴۶۷، ۸۸/۶/۳۰، ص ۴

- ۱ - بخشنده نصرت، عباس، برنامه ریزی و شیوه‌های ساماندهی کوچندگی، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان ۱۳۸۰
- ۲ - بخشنده نصرت، عباس، مبانی کوچ و کوچندگی در ایران، انتشارات دانشگاه تربیت معلم، چاپ دوم ۱۳۸۴
- ۳- پاپلی یزدی، سقایی، مهدی گردشگری ماهیت و مفاهیم، انتظارات سمت ۱۳۸۶
- ۴- حیدری رحیم، مبانی برنامه ریزی صنعت گردشگری، انتشارات سمت چاپ اول ۱۳۸۷
- ۵- فرهنگ، علی اکبر، صفرزاده حسین، کارآفرینی (مفاهیم نظریه‌ها مدل‌ها و کاربردها) موسسه کار و تأمین اجتماعی آبان ۱۳۸۶
- ۶- دوپلانول گزایوه کوچ نشینان و شبانان، ترجمه پاپلی یزدی، محمد حسین سمت چاپ اول ۱۳۸۳
- ۷- مشیری، سیدرحیم، جغرافیای کوچ نشینی، سمت چاپ نهم ۱۳۸۷
- ۸- مشیری، سیدرحیم، مولائی نصرالله، اقتصاد کوچ نشینان ایران، انتشارات دانشگاه پیام نور
- ۹- معتمد نژاد کاظم، وسایل ارتباط جمعی، انتشارات دانشگاه علامه ۱۳۷۱

سایت‌ها:

- 1 - <http://www.urbanplanning.persianblog.ir>
  - 2 - <http://www.tourism-elites.com/article36.html>
  - 3- <http://www.iran.ir/view/fullstory/?NewsId=424682>
  - 4 - <http://www.tebyan.net/index.aspx?pid=935&subjectID=789>
  - 5- <http://www.fis-iran.org/fa/resources/encyclopedia/currpeople>
  - 6- <http://powerpoint.pnu.ac.ir>
- سایت نخبگان توریسم
سایت بنیاد مطالعات ایران
سایت دانشگاه پیام نور

مجلات:

- ۱ - نامه خبری تحلیلی برنامه (معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهوری) سال هفتم، شماره ۳۲۰ شنبه ۹ خرداد ۱۳۸۸
- ۲ - هفته نامه خبری تحلیلی برنامه (معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور) سال هفتم شماره ۳۱۷ شنبه ۹ خرداد ۱۳۸۸
- ۳ - فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۳۲ پاییز ۱۳۸۳ ص ۲۳۶
- ۴ - مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای شماره هشتم بهار و تابستان ۸۶
- ۵ - مجله کار و جامعه فروردین و اردیبهشت ۸۸
- ۶ - مجله کار و جامعه شماره ۴۹ تیر و مرداد ۱۳۸۲

روزنامه‌ها:

- ۱ - روزنامه ایران، شماره ۴۳۱۱، ۸۸/۶/۲۳، ص ۱۷
- ۲- روزنامه کیهان، شماره ۱۹۴۶۷، ۸۸/۶/۳۰، ص ۴
- 3- <http://www.urbanplanning.persianblog.ir/>
- 4- <http://www.tebyan.net/index.aspx?pid=935&subjectID=789>
- 5- ([http://powerpoint.pnu.ac.ir/dbs/Geography/Eghtesad 20kooch/20neshinan](http://powerpoint.pnu.ac.ir/dbs/Geography/Eghtesad%20kooch/20neshinan))
- 6- Tehmasbi pasha/egtesad
- 7- <http://www.iran.ir/view/fullstory/?NewsId=424682>
- 8- <http://www.fis-iran.org/fa/resources/encyclopedia/currpeople>